

Zápis

z obhajoby disertační práce Mgr. Heleny Tůmové

konané dne 25. října 2013

téma práce: „ Il commercio del marmo a Ravenna nella Tarda Antichità: i materiali del complesso di San Severo.“

přítomní:

doc. PhDr. Peter Pavúk, PhD.

doc. PhDr. Iva Odřejová, CSc.

Prof. Andrea Augenti

Prof. PhDr. Jan Bouzek, Dr.Sc.

Doc. Federico Cantini

Doc. Peter Pavúk zahájil obhajobu, komise se shodla na pořadí jednání. Předsedou komise byl zvolen doc. Peter Pavúk, tajemníkem prof. Jan Bouzek.

Mgr. Helena Tůmová seznámila komisi se svojí disertační prací. Cílem práce bylo klasifikovat nálezy mramorů z výzkumu kláštera S. Severo v Classe. Jedná se v naprosté většině o nedekorované fragmenty převážně bílo šedých mramorů. Materiál byl tříděn v první řadě makroskopicky z hlediska barvy a granulometrie, následně byly vybrané fragmenty podrobeny analýze petrografické a geochemické s cílem určit jejich původ. Podobně byla makroskopická analýza provedena i na dalších pozdně antických mramorových artefaktech chovaných v Ravenně. Archeometrická analýza se omezila pouze na tři fragmenty reprezentující litotypy zastoupené v souboru z Classe nejhojněji. Analýzy prokázaly, že většina mramoru byla do Ravenny v době od VI. stol. po Kr. importována z oblasti Malé Asie, naopak jen okrajově jsou zastoupeny různé litotypy severoafrické (Tunis, Egypt), italské, řecké či jihogalské. Tomuto obrazu odpovídá i spektrum importované keramiky, v níž se od VI. stol. stává maloasijská produkce nejhojnějším importem vedle vždy vedoucí keramiky africké.

Pro budoucí výzkum bude podstatné analysovat větší počet fragmentů a rovněž zkoumat problematiku nálezových kontextů a znovuvyužití mramorových stavebních článků ve vrcholném a pozdním středověku.

Školitel prof. Augenti u kandidátky nanejvýš ocenil jasnost a preciznost práce, samostatnost a iniciativitu, novátorský přístup a péči věnovanou široké kontextualisaci problematiky v celoitalském kontextu. Práce s materiálem samotným představuje novou kapitolu v bádání nad problematikou. Výsledky srovnání obchodu s mramorem a s keramikou otevírají výrazně širší problematiku, obecněji kulturně-politickou. Práce si dle jeho názoru zaslouží být nejen obhájena ale rovněž publikována.

Školitelka doc. Iva Ondřejová představila práci detailněji, ocenila její vědeckou hloubku a doporučila ji k obhajobě. Vznela otázka po přesnějším vysvětlení skutečnosti, že oblast původu většiny importované keramiky (Afrika) a mramorů (Malá Asie), si neodpovídají.

Oponent doc. Federico Cantini na práci ocenil propojení tradičních a archeometrických metod. Kriticky se zaměřil především na dvě otázky: 1) archeologický kontext fragmentů, který neumožňuje vynést vždy zcela jednoznačné závěry o dataci fragmentů do pozdní antiky či do vrcholného středověku. V případě artefaktů uložených až ve vrcholném středověku neodráží soubor nutně situaci v pozdní antice ale až pozdější výběr spolií; 2) metodiku srovnání obchodu s mramorem a s keramikou (jedná se o dva velmi odlišné jevy, které nelze srovnávat přímočaře a bylo by lépe zaměřit se konkrétně na analýzu maloasijské keramiky). Podobně není oproti mramorům zjevné, jakou metodou byla keramika kvantifikována.

Oponent prof. Jan Bouzek ocenil kvalitu práce a způsob, jakým jsou v ní kombinovány metody tradiční a archeometrické. V práci postrádá podrobnější analýzu významu barevných mramorů a problematiky barev v pozdní antice obecně. Rozšíření totožných kamenů v pozdní antice (srov. Bejrút) ukazuje obecnější vzory platné pro rozšíření mramoru v byzantském světě, přičemž obchod je jen jednou možností vedle státní organizace. Ve srovnání přísunu importu mramorů a keramiky je třeba uvážit i užití sudů a dalších obalů z organických materiálů.

Kandidátka odpověděla na námítky oponentů. V otázce importní keramiky srovnávané s mramorem vycházela z údajů z výzkumu přístavu v Classe. Problematiku je třeba chápat

v rámci pozdně antické distribuční koiné, v níž přirozeně keramika africká tvoří vždy třídu nejhójněji zastoupenou vzhledem k významu Afriky v obchodu s potravinami – i v Ravenně je tomu tak vzhledem k významu města coby obchodního přístavu a centra zásobujícího svoje zázemí. Import (africké) keramiky a mramorů (maloasijských i jiných) navíc sleduje jinou logiku – mramory jsou importovány na přímou objednávku. Právě od VI stol. však roste (analogicky k importu maloasijských mramorů) zastoupení maloasijské keramiky vedle nadále dominantní keramiky africké.

Prof. Augenti k tomu dodává, že nutno rozlišovat mezi obchodem s potravinami (zastoupeném amforami) a s dalšími komoditami (například stolní keramika): dominantní role afrických amfor zůstává v Ravenně po celou pozdní antiku tatáž, naopak nárůst kontaktu s Malou Asií je zjevný na přílivu maloasijské keramiky stolní, která v této době doprovází zboží severoafrické.

Kandidátka se dále vyjádřila k otázce nálezových kontextů. Podrobněji se bude třeba otázce věnovat v následující práci nad tematikou. Z uloženin spolehlivě pozdně antických pochází bohužel jen malé množství fragmentů. Na základě vývoje lokality v raném středověku (ztráta významu přístavu v Classe a omezení komunikace s ostatními středomořskými přístavy) je však možno uvažovat o lokálním a pozdně antickém původu mramorů byť i dochovaných coby středověká spolia.

Oponent Doc. Federico Cantini se táže, zda jsou z Classe či z Ravenny známy spolehlivě pozdně antické uzavřené nálezové kontexty obsahující fragmenty mramoru.

Prof. Augenti odpovídá, že podobné kontexty jsou známy jen z dosud nepublikovaných výzkumů v Ravenně (např. Via D'Azeglio). Dodává, že v příštím kroku bádání bude nezbytné podrobně se zaměřit na konkrétní nálezové kontexty, zejména typ uloženin, z nichž fragmenty pochází (sídlíšní vrstva či navážka).

Prof. Bouzek se ptá, zda byly vzaty v potaz i tesserae, které mohou být sice mramorové, ale může se přitom jednat o fragmenty užitě ve středověku k opravám mosaik.

Mgr. Tůmová odpovídá, že tesserae byly vzaty v potaz, ale v naprosté většině případů se jedná o vápence, vyjimečně o bílý krystalický mramor či jiné (barevné) litotypy.

Diskuse:

Doc. Pavúk kandidátce doporučil spolupráci s J. Zölföldi. Vznáší rovněž otázku po metodě kvantifikace mramorových fragmentů: byla vzata v potaz i hmotnost?

Mgr. Tůmová odpovídá, že namísto hmotnosti fragmentů vzala v potaz jejich rozměry.

Doc. Pavúk se dále ptá, jakým způsobem byly stanoveny datace fragmentů.

Mgr. Tůmová odpovídá, že ani zdobené fragmenty nebylo možno s jistotou datovat samy o sobě (na základě např. stylu, způsobu opracování). Datace proto vychází plně z nálezových kontextů.

Komise se pak odebrala k tajnému hlasování.

Komise navrhla udělit titul doktor (Ph.D.)

Zapsal: Jan Kysela

Podpis předsedy komise: